

HET RIEKT NAAR een afleidingsmanoeuvre.

Economie anders bekeken - ideologische taboes

"Eigen volk eerst"

Ik ga eens een uiterst glibberig pad betreden. Dit naar aanleiding van het 'succes' van extreem rechts. De bonafide politici voelen zich behoorlijk uit het lood geslagen, vooral die van het CDA en de PvdA. Een soort geestelijke luiheid brengt velen onder hen bij elkaar in slogans tegen Janmaat. Niet dat ze extreem rechts zo maar zijn kansen moet geven, maar een hele campagne de pijlen in die richting schieten is te gemakkelijk.

Als er niet zo'n mooie bliksemafleider was, zou hij uitgevonden moeten worden. Maar goed, ze hebben hem kado gekregen ... of toch niet? Zijn de bonafide politici zelf niet een beetje verantwoordelijk voor de kweek van al die 'slechte, rechtse Nederlanders'? Wat brengt een onrustbarend aantal Nederlanders tot de uitspraak: eigen volk eerst?

Aandeel politici

In navolging van de bonafide politici eerst maar de processen vermelden die op ons afkomen en die niet beheersbaar zijn: de nieuwe technologie en de transnationalisatie van economische activiteiten. Goed, beide processen veroorzaken een grote werkloosheid en ook nog een typische werkloosheid die niet binnen enige jaren oplosbaar is. We zouden het doorspoeling en verversing van arbeidskracht kunnen noemen. Een cynische omschrijving waarachter het hele drama van de hedendaagse WW, WAO en VUT schuilgaat. Oké, dat komt op ons en dus ook op politici af. Maar wat is hun eigen aandeel?

Niet aan de grondslagen

Behept als de meeste politici nog zijn met de koude oorlog-ideologie, wenst geen van de bonafide politici (enkele uitzonderingen daargelaten) door te analyseren naar de kern van 'onze' economische orde. Daaraan zouden ze misschien adequate strategieën kunnen ontleen. Zij wensen niet buiten een aantal ideologische taboes te gaan. De bonafide politici worden geacht niet aan de grondslagen van het kapitalistische systeem - in Salonfähige taal: van de 'ondernemingsgewijze productie' - te twijfelen. Die grondslagen tot voorwerp van een denkproces maken, wordt als verspilde tijd, zielige nostalgie of orthodoxe verstoktheid gezien, zeker na de val van De Muur.

Door binnen die taboes te blijven, hebben ze voor de massale uitstoot van arbeidskracht geen andere interpretatie dan die in termen van vraag en aanbod. Is het aanbod groter dan de vraag? Dan moet de prijs (= loon) maar omlaag. Of lonen zijn kosten, niet waar?

Wel, als we in de internationale concurrentie stuiten op landen waar lagere lonen gebruikelijk zijn, moeten bij ons de lonen ook maar omlaag.

Incidenteel, geen incident

Blijvend binnen de taboes zien de bonafide politici niet dat de kapitalistische, economische orde gekenmerkt wordt door processen die verlopen in termen van tegenstellingen en tegenspraken.

Is het bijvoorbeeld niet merkwaardig dat om de stijging van het kontraktloon telkenmale een gevecht geleverd moet worden voor een cijfer achter de komma, terwijl over de incidentele loonstijgingen nooit wat gezegd wordt? Er zijn immers twee soorten loonstijgingen. 'Kontraktloon' en 'incidenteel'. De laatste is het gevolg van het vrije doen en laten van de ondernemer. Vindt hij de secretaresse aardig en geeft hij haar een loonsverhoging, dan is dat incidenteel. Wil hij persé een ingenieur in dienst houden die ook elders een baan kan vinden en die ingenieur krijgt opslag: incidenteel. Heeft een werknemer een vakbondsactie met succes tegengewerkt en maakt hij daardoor promotie: incidenteel.

Hieronder een paar cijfers over het verloop van de stijgingen van het kontraktloon en het incidentele loon. Het gaat om de procentuele veranderingen ten opzichte van het jaar daarvoor (CPB: Centraal Economisch Plan 1993, pagina 63).

	Kontraktloon		Incidenteel	
1986-1989	1,0	1986-1989	0,9	
1990	2,9	1990	0,8	
1991	3,5	1991	0,2	
1992	4,5	1992	0,9	
1993	3,0	1993	1,0	
1994	1,75	1994	1,75	

Deze cijfers maken duidelijk dat met name in de laatste (recessie)jaren het 'incidentele' deel van de loonstijging toeneemt. Het komt erop neer dat werkgevers de bonden van zich afbijten (kontraktloon) en de handen vrij houden om naar eigen inzicht loonsverhogingen te geven. En dit zijn de makro-cijfers, een

soort gemiddelde voor de hele Nederlandse economie. Dat wil zeggen sommige loonstijgingen liggen er boven, andere er onder. En ten aanzien van die laatste doet zich recentelijk het nieuwe verschijnsel voor van loondalingen: Nedstaal en Fokker bijvoorbeeld.

Verrijkende toppers

Op zich zou men nog mee kunnen gaan met de argumentatie: als het nu eenmaal slecht gaat, dan moeten we 'met z'n allen' met minder genoegen nemen. Ware het niet dat we even zo vrolijk krantekoppen tegenkomen als "Topsalarissen stijgen door privatisering ABP" (de Volkskrant, 2 maart 1994). Door deze privatisering krijgt de 10 procent ambtenaren met de hoogste salarissen in 1995 een inkomensstijging van 0,5 tot 3 procent. En wat te denken van deze: "Als vennootschap moet je nu eenmaal concurreren op de markt voor topbestuurders." Onder deze kop gaf de Volkskrant, 3 juli 1993, een lijstje van de stijging van de salarissen van topbestuurders over de periode 1989-1992. Netjes gerangschikt: boven 1 miljoen, tussen 900.000 en 1 miljoen, tussen 800.000 en 900.000 enzovoort. Een paar voorbeelden. Shell van 1,8 naar 2,4 miljoen. Nutricia van 0,6 naar 2,4 miljoen. Ahold van 1,1 naar 2,2 miljoen. Unilever van 0,9 naar 1,6 miljoen.

Her en der zitten er een paar dalers tussen, bijvoorbeeld bij Philips, Vendex en de Rabobank.

Nog zo'n kop: "Hoge ambtenaren van WVC geven elkaar forse salaristoelagen" (de Volkskrant, 11 januari 1990). Dat maakt razend: het voortdurende gevecht om de kontraktlonen; het doorgaande geklooi met de onder-modale inkomens enerzijds en deze stijgingen van de toppers anderzijds. En helemaal razend als we de argumenten naast elkaar leggen. Deze tegenstellingen worden verdonkeremaand als bonafide politici binnen de taboes inzake de grondslagen van de economische orde blijven.

Kalkulerende burger

Dat verdonkeremanen geldt ook voor uitkeringsgerechtigden. Laat ik vooropstellen dat uitkeringsfraude verwerpelijk is. Maar de uitkeringsgerechtigde krijgt wel dagelijks een portie scholing. Dan heet het 'oneigenlijk gebruik van de belastingsregels'. Of het betreft rijden met de auto van de zaak voor privee-doeleinden. Of de deklaratie van niet genuttigde maaltijden. Of kontant betalen om de BTW te ontwijken. Er is inmiddels, net als in het geval van belastingontduiking (= 'oneigenlijk gebruik'), ook voor dit gedrag een vergelijkend begrip uitgevonden: 'de kalkulerende burger'. Met dit begrip is 'tillen' wat aanvaardbaarder

gemaakt. Dat de uitkeringsgerechtigde te midden van deze kalkulerende burgers ook eens zwakke knieën heeft, kan niet door de beugel, maar maakt hem niet tot een crimineel. En dat nu is een indruk die wel gevestigd wordt. De uitkeringsgerechtigde als een potentiële fraudeur, achternagezeten door sociale rechercheurs, en de belasting 'ontwijken' (ook zo'n fraai begrip) als een soort sport. De kalkulerende burger is inmiddels een aanvaard fenomeen. Ook dat is zo'n tegenstelling die mensen razend kan maken en binnen de taboes over de grondslagen van de economische orde niet als zodanig wordt erkend. De grootste belastingontduiker kan schreeuwen: 'die uitkerings-trekkers parasiteren op mijn belastingcenten' Dat is kennelijk niet strijdig met die taboes.

Mensen die binnen de taboes blijven, worden ook blind voor de tegenstellingen tussen leefwerelden.

Natuurlijk hebben wijken van de middenklassen goede bestrating en verlichting, aardige groenvoorzieningen, sportvelden en er is ruimte. En ja, dat het in de arbeiderswijken, flatwijken altijd zo'n herrie is, dat er altijd troep op straat ligt, dat auto's de doorgang versperren ..., dat ligt aan die mensen. Nou ja, ze zitten elkaar wel wat op de lip, maar wat wil je? Er zijn nu eenmaal inkomensverschillen.

Migranten als probleem

En dan nu door naar wat het 'migrantenprobleem' genoemd wordt. Want dat heeft de kreet "eigen volk eerst" opgeleverd. Het zijn de lagere inkomensstrekkers, razend gemaakt door de tegenstellingen in de ontwikkelingen van de inkomens - het zijn de uitkeringsgerechtigden, razend gemaakt door de achterdocht jegens hen en de vergoelijking van de kalkulerende burger - het zijn de bewoners van de dichtbevolkte wijken die exclusief de last van het 'migrantenprobleem' op de schouders gelegd krijgen. Ook dat nog. De economies zwaksten worden opgescheept met de directe omgang met de migranten. In de wijken van de middenklassen, voor wie de migranten 'abstrakt' zijn, prevelen ze vroome iets over een 'multi-kulturele samenleving'. En in de villawijken zijn ze met heel andere zaken bezig, zoals de bijeenkomst van de internationale economische, politieke en wetenschappelijke elite in Davos. In deze middenklasse- en villawijken speelt het 'migrantenprobleem' slechts op afstand. Zodra het te dicht bij deze wijken komt, gaan argumenten als 'daling van de prijzen van de huizen' het debat bepalen. En verdraaid, die mensen hebben nog gelijk ook. De prijzen van hun huizen gaan dan dalen. En deze realiteit is vervolgens een basis voor lobbies (want zo wordt het daar aangepakt) van deze wijkbewoners. Effectief genoeg om hun wijken 'schoon' te houden.

In de sociaal zwakke wijken daarentegen ontstaan straten met een meerderheid van migranten en scholen met een meerderheid van migrantenkinderen. Zoals gezegd, deze wijken maken het 'migrantenprobleem' mee in de vorm van directe contacten. Zij zullen feitelijk ervaren dat 'migrant' slechts een verzamelbegrip is van terecht en onterechte asielzoekers, van illegaal verblijvende buitenlanders, van handige buitenlanders die via schijnhuwelijken hier komen, van aardige families, van families waarin vrouwen onderdrukt worden, leergierige mensen, dichtgeklapte mensen, brutale en bescheiden mensen, lastige en behulpzame burens, rotzooi makende burens enzovoort. Dit verschil - de concreetheit van het 'migrantenprobleem' in de sociaal zwakke wijken en de abstraktheid van de ideeënvorming over een multikulturele samenleving in de wijken van de middenklassen - is wederom typisch voor 'onze' economische orde die op tegenstellingen en tegenspraken is gebaseerd.

Ideologie

En zo wordt het een opstapeling van inkomensverslechtering, achterdocht jegens >

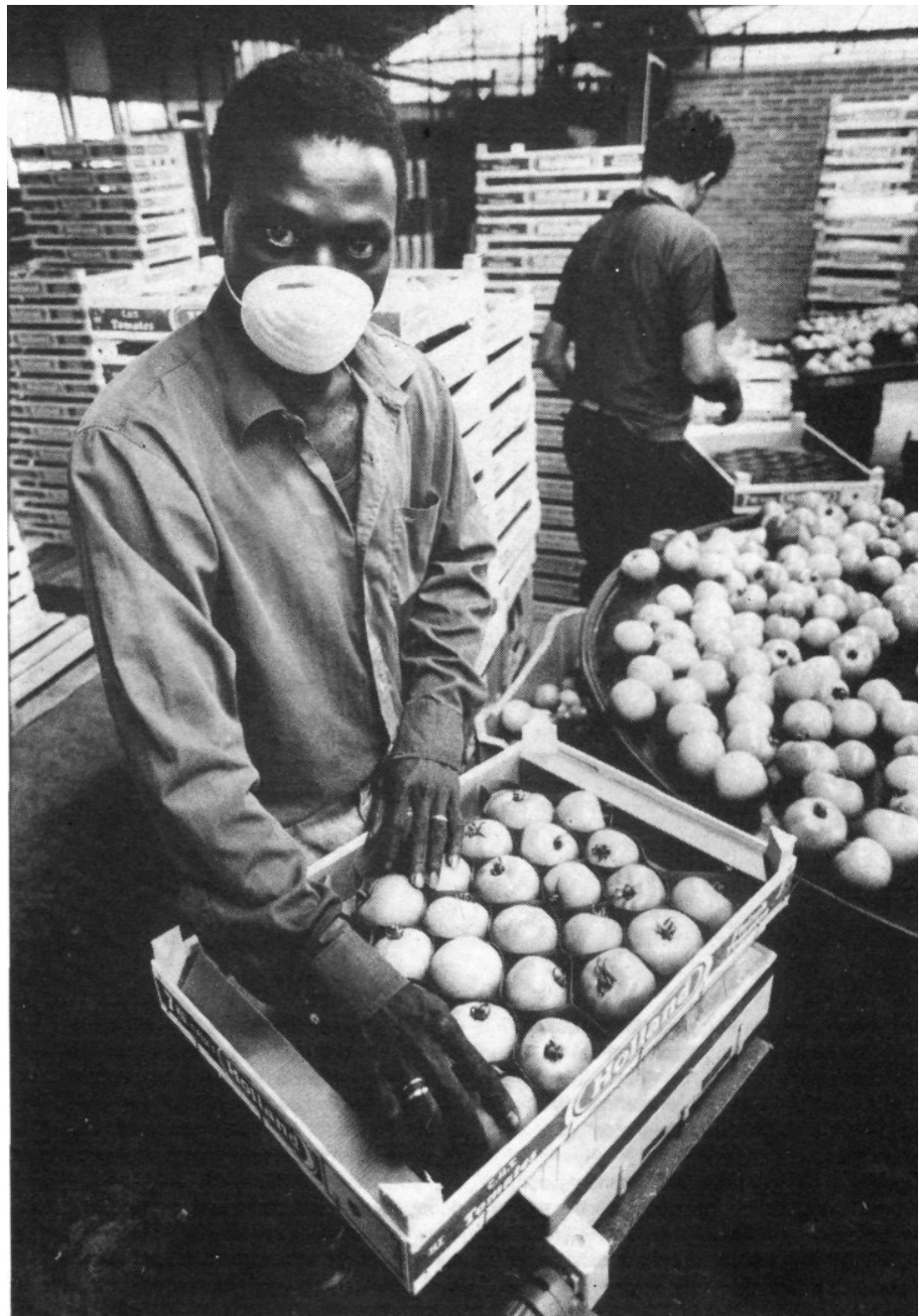
uitkeringsgerechtigden, de concrete last van het 'migrantenprobleem' aan de ene kant. En van een aanvaarding van grove inkomensstijgingen, de kalkulerende burger, comfortabele 'schone' leefwerelden aan de andere kant. Wat machteloos maakt, is dat de sociaal en economies sterken beschikken over een ideologie waartegen de sociaal en economies zwakken geen verweer hebben. Een ideologie in de vorm van slogans, opvattingen en redeneringen die een beroep doen op:

- de ethiek (multikulturele samenleving),
- aanvaard eigenbelang (iedereen vindt het redelijk de prijs van zijn huis op peil te willen houden),
- en de vergoelijking van de ontduiking van wetten en regels (de kalkulerende burger, belasting ontduiken is een sport).

Die machteloosheid neemt alleen maar toe, omdat ook de sociaal en economies zwakken vertrouwd worden gemaakt met deze ideologie via opvoeding, onderwijs, media en dergelijke. Zij zijn grootgebracht met de ideologie dat er nu eenmaal inkomensverschillen zijn, dat ze moeten werken voor de kost in plaats van hun hand op te houden, en ook nog dat er verschil tussen wijken en buurten is.

Wien Neerlands bloed

Maar dat buitenlanders dezelfde rechten hebben of krijgen, laat staan dat ze begunstigd worden door 'positieve discriminatie', neen, dat is de zwakke groepen zelfs via de elite-ideologie niet bijgebracht. In tegendeel. Er is hen zelfs een lichte vorm van nationalisme onderwezen. "Ferre jongens, stoere knapen, foei, hoe suffig staat gij daar". Of "Wien Neerlands bloed door d'adren vloeit". De kreet "eigen volk eerst" is niet uitgevonden door Jan Ondermodaal. Deze kreet past wonderwel in de ideologie van bovenmodaal. Alleen heeft de bovenmodale elite de uitingen van nationalisme altijd stilzwijgend en met een zekere gêne omarmt. Het kwam expliciet aan de oppervlakte bij koninklijke huwelijken en geboorten. Bij nationale feestdagen, Europa-cups en dergelijke. Wat Janmaat en de zijnen nu doen, is deze ideologie konsekvent en brutaal toepassen. Zij appelleren als het ware aan een laatste 'gelijkheidsrelatie' in de algehele tegenstelling tussen Jan Ondermodaal en de bovenmodale elite: "eigen volk". Daarin zouden we uiteindelijk allemaal gelijk zijn. Maar zoals gezegd, die algehele tegenstelling op sociaal-

ekonomies gebied valt binnen de taboesfeer. En daarom betrekken onder anderen de bonafide politici de latente woede van Jan Ondermodaal niet in hun overweging. Daarom onderkennen ze geen tegenstrijdigheid tussen de feitelijke algehele sociaal-ekonomiese tegenstellingen de 'wij-ideologie' van het nationalisme. Dan raken ze in verwarring en komen enkel nog op oppervlakkige slogans als 'weg met Janmaat'.

foto Chris Pennarts

*Wim Boerboom
(medewerker Katholieke Universiteit Brabant)*